

En superkort introduktion til Emacs og L^AT_EX

Torben Mogensen

3. juni 2015

Resumé

I kurset “Programmering og problemløsning” (PoP) bruger vi værktøjerne Emacs og \LaTeX .

Emacs er et tekstredigeringsværktøj, der er egnet til at redigere programmer og lignende. Ulig f.eks. Microsoft Word og Libre Office Writer redigerer man “ren” tekst i Emacs: Der er ikke formattering såsom fed skrift, kursiv, osv. Til dette bruger vi \LaTeX . \LaTeX er et dokumentformatteringsværktøj. Det fungerer ligesom HTML ved, at man skriver formatteringskoder ind i en ren tekstfil, som derefter konverteres til et formatteret dokument. Hvor HTML konverteres i en browser til en webside, så konverteres \LaTeX -dokumenter til PDF ved brug af værktøjet `pdflatex`.

Indhold

1	Emacs	2
1.1	Installering af Emacs	2
1.2	Start og brug af emacs	2
1.3	Tastaturgenveje	3
1.4	Emacs finesser	5
1.5	Yderligere information	5
2	L^AT_EX	6
2.1	Installering af L ^A T _E X	6
2.2	Brug af L ^A T _E X	7
2.2.1	Syntaks	9
2.3	Et struktureret dokument	10
2.4	Fed tekst, kursiv, m.m.	11
2.5	Krydsreferencer og figurer	13
2.6	Formler	14
2.7	Billeder	15
2.8	L ^A T _E X og Emacs	15
2.9	Opmærksomhedspunkter	16
2.10	Supplerende litteratur	17
2.11	Fortvivl ikke!	17

Kapitel 1

Emacs

Emacs er et gratis, open-source redigeringsværktøj, der findes til Windows, Linux, MacOS og flere andre platforme. Emacs kan hentes fra <http://www.gnu.org/software/emacs/>, hvor der også ligger detaljeret dokumentation. Den seneste udgave er Emacs 24.5.

1.1 Installering af Emacs

Her er en ultrakort vejledning til installering af Emacs på de tre hovedplatforme.

Linux. Langt de fleste Linuxdistributioner har Emacs som en del af standardpakkesystemet, og man kan installere det via sit softwarecenter eller package manager. Mange distributioner har Emacs præinstalleret.

For at få den danske ordbog til Emacs, kan man på Debian og Ubuntu Linux køre kommandoen `sudo apt-get install aspell-da`.

MacOS X. OS X kommer med en ældre udgave af Emacs præinstalleret, så vi foreslår Aquamacs, som kan hentes på aquamacs.org.

For at kunne lave stavekontrol, skal du også installere **ASpell** og den danske ordbog. Du kan finde links til disse på <http://www.latex.dtu.dk/da/page/downloads/mac>.

Windows. Gå til <http://ftp.gnu.org/pub/gnu/emacs/windows/> og hent filen `emacs-24.5-bin-i686-mingw32.zip`. Udpak denne fil i en ny folder (kald den f.eks. Emacs). Kør derefter programmet `addpm.exe`, hvilket vil tilføje en ikon i startmenuen under “Start → Programs → Gnu Emacs”. Du kan også trække filen `runemacs.exe` til din desktop for at oprette en genvej.

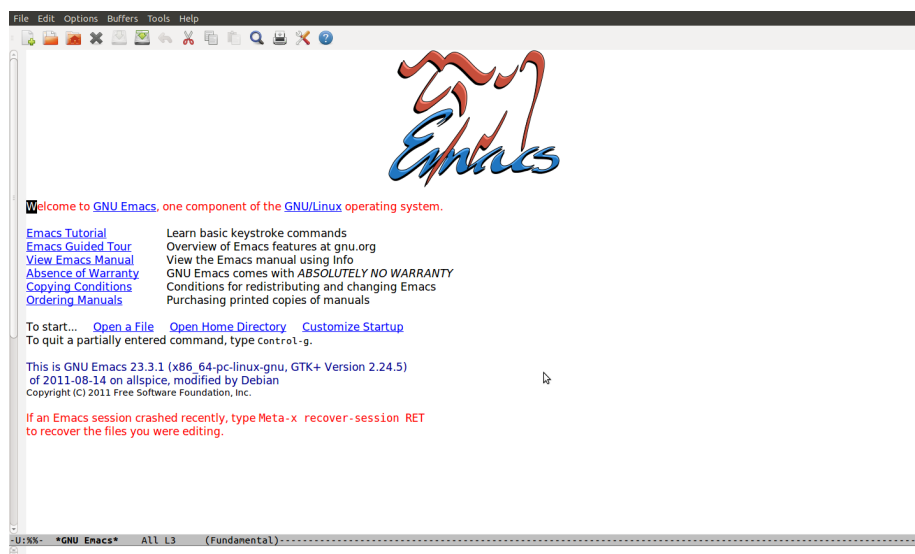
For at kunne lave stavekontrol, skal du også installere **ASpell** og den danske ordbog. Se <http://aspell.net/win32/> for en vejledning til dette.

1.2 Start og brug af emacs

Du kan åbne Emacs ved at klikke på Emacs-ikonen (hvis du har oprettet en sådan) eller ved at vælge en fil og åbne den med Emacs (brug højreklick og

vælg Emacs). Du kan med fordel binde filtyperne `.tex`, `.fs`, `.fsx` og `.fxi` til at åbne med Emacs, da det er de filtyper, vi vil bruge Emacs til på PoP.

Du kan også på en kommandolinje skrive `emacs` efterfulgt af navnet på den fil, du vil redigere eller oprette. Første gang, du starter Emacs uden at have valgt en fil, vil du se et skærmbillede i stil med

Udseendet varierer lidt efter operativsystem og Emacs-version.

Du kan bruge File menuen til at åbne, gemme og printe filer, lukke Emacs og flere ting – ligesom du er vant til med File-menuer. Tilsvarende er der en Edit-menu med de sædvanlige kommandoer til at klippe og klistre tekst, til at søge i filen og flere ting. De andre menuer gemmer vi til senere. Under menuerne er der ikoner til de mest almindelige opgaver såsom at hente og gemme filer, omgøre ændringer, klippe og klistre, printe osv. Hvis du lader musen svæve over et ikon, kommer der en kort forklaring på funktionen.

Den største del af vinduet er *bufferen*, der viser den tekst, man er ved at redigere. Du kan bruge mus og piletaster til at navigere i bufferen, og du kan redigere i teksten med menuer, slettetaster osv., ganske som du er vant til fra andre redigeringsværktøjer såsom Word, Notepad eller lignende. Insert-tasten skifter mellem overskrivning og indsætning af tekst ved cursoren.

Under bufferen er der en grå linje. Dette er *statusbjælken*, der viser information om den fil, du er ved at redigere, blandt andet dennes navn, hvorhenne i filen man er (i procent samt som linjenummer og position), hvilken *tilstand* man er i (f.eks. indikerer `Ovwr`, at man er i overskrivningstilstand), om filen er gent, osv.

Nederst er der en blank linje, der kaldes *minibufferen*. Denne bruges til at indtaste kommandoer, søgetekst, filnavne osv.

1.3 Tastaturgenveje

Selv om man sagtens kan bruge menuerne til at klippe, klistre, hente og gemme filer osv., er det mere almindeligt at bruge tastaturgenveje. Der er mange

tastaturgenveje – også for kommandoer, der ikke findes i menuerne. Tastaturgenveje bruger enten Ctrl tasten eller en tast, der kaldes “metatasten”. Denne er i reglen bundet til Alt-tasten, men kan være bundet til andre. Menuerne viser tastaturgenvejene for kommandoerne.

Dokumentation til Emacs bruger notationen C-f til at indikere at Ctrl-tasten og tasten f holdes nede samtidigt. C-f flytter cursoren en plads frem, og virker altså ligesom højrepilstasten. Tilsvarende flytter C-b flytter cursoren en plads tilbage, C-p flytter den en plads op og C-n flytter den plads ned. C-a flytter til starten af linjen og C-e til slutningen af linjen (svarende til Home og End). C- er *undo* kommandoen, nok en af de nyttigste at kende.

Notationen M-f indikerer, at man holder metatasten nede samtidigt med tasten f. Dette vil flytte cursoren et ord frem. Tilsvarende vil M-b flytte et ord tilbage. I stedet for at trykke metatasten ned samtidigt med den anden tast, kan man trykke Esc, slippe den, og derefter trykke den anden tast. Sekvensen Esc b svarer til M-b. Bemærk, at mellemrummet indikerer en sekvens af tastetryk, mens samtidige tryk indikeres med en bindestreg.

Mange nyttige kommandoer laves med sekvenser af tastetryk, f.eks. gemmer man bufferen til den nuværende fil med C-x C-s, man åbner en ny fil med C-x C-f, og man gemmer bufferen til et andet filnavn med C-x C-w. Alle disse kan også findes i File-menuen, men det er hurtigere at bruge tasterne. Hvis man fortryder midt i en sekvens af kommandotegn, kan man trykke C-g, hvilket afbryder den igangværende sekvens.

Man kan udvælge *regioner* af tekst med musen som normalt (ved at holde venstre musetast nede, mens man flytter musen, eller ved at markere starten af regionen med venstre tast og slutningen med højre, hvor et enkeltklik markerer og et dobbeltklik klipper), og man kan indsætte markeret eller klippet tekst med midterste musetast. Men man kan også bruge taster til dette: C-space markerer starten på en region, M-w markerer slutningen (uden at klippe), C-w klipper regionen og C-y indsætter.

En anden nyttig funktion er inkrementel søgning: Når man taster C-s, flytter cursoren til minibufferen. Når man taster, begynder Emacs at lede efter næste forekomst af de tegn, man har tastet: Hvis man taster et h, flyttes til næste forekomst af bogstavet h, og hvis man derefter taster et v, flyttes til næste forekomst af sekvensen hv, osv. Hvis man trykker C-s igen, findes den næste forekomst af samme sekvens. Hvis man trykker på Delete, forkortes søgeteksten med et tegn. Hvis man trykker på en piletast, forlades søgning, der hvor markeringen er. C-r laver inkrementel søgning baglæns i teksten.

Der er også kommandoer med længere navne end blot et par tastetryk. De aktiveres ved at trykke M-x, hvorefter cursoren placeres i minibufferen. Her kan man taste navnet på sin kommando og derefter Enter. Et eksempel er kommandoen *auto-fill-mode*, der får Emacs til automatisk at skifte linje, så ingen linje er længere end 70 tegn (medmindre der er mere end 70 tegn uden mellemrum). Emacs har *auto-completion* på kommandonavne: Man begynder at skrive kommandoem, og trykker derefter på Tab, som fuldender kommandoen, hvis der kun er en mulighed, eller tilføjer tegn, indtil der er flere mulige tegn. Derefter kan man fortsætte med at taste et eller flere tegn og trykke Tab igen. For eksempel kan kommandoen *auto-fill-mode* skrives som *au Tab -fi Tab*. Hvis man trykker Tab, mens der er flere muligheder for det næste tegn, får man vist en liste af mulige kommandoer.

Hvis man sletter eller tilføjer tegn til en linje, bliver den (selv om man er i

auto-fill-mode) ikke automatisk brudt om, før cursoren kommer ud over position 70, men man kan ombryde et tekstafsnit til linjer med maksimalt 70 tegn ved at trykke M-q (også, selv om ikke er i auto-fill-mode).

1.4 Emacs finesser

Emacs har et par finesser, man ikke ser i almindelige tekstredigeringsprogrammer. Det er f.eks. parring af parenteser: Hvis cursoren står lige efter en slutparentes, fremhæves den tilhørende startparentes, og hvis cursoren står på en begyndelsesparentes (og dette ikke er lige efter en slutparentes), fremhæves den tilhørende slutparentes. Emacs betragter kantede og krøllede parenteser på lige fod med almindelige parenteser, så ved placering af cursoren lige efter sekvensen `[{}]` fremhæves den indledende `[`.

Emacs kan også lave stavekontrol på flere forskellige sprog. Man skal først vælge sproget i **Spell checking** undermenuen i **Tools** menuen, og derefter kan man vælge f.eks. **Spell-check buffer**, der laver stavekontrol på hele teksten. Emacs viser nu for hvert ord, den ikke kan genkende, et antal muligheder, man kan bruge til at erstatte det, eller vælge at lade det være uændret. Kommandoen M-\$ vil lave stavekontrol af det ord, der er under eller lige før cursoren. En mere avanceret mulighed er at aktivere **flyspell**, som markerer ukendte ord, mens man skriver teksten. Ukendte ord fremhæves, og man kan med midterste musetast få en menu med forslag til ord frem.

1.5 Yderligere information

Der er mange flere kommandoer, end vi kan dække her. Emacs har en omfattende hjælpemenu (**Help**), som kan bruges til at få hjælp. Et andet godt sted at få mere information for begyndere er <http://www.jesshamrick.com/2012/09/10/absolute-beginners-guide-to-emacs/>.

Når man har det grundlæggende på plads, kan man have glæde af den udvidede tutorial på <http://www2.lib.uchicago.edu/keith/tcl-course/emacs-tutorial.html>.

Kapitel 2

L^AT_EX

L^AT_EX er et tekstformatteringsværktøj designet til at skrive strukturerede dokumenter såsom videnskabelige artikler, rapporter, lærebøger, breve, Powerpoint-lignende præsentationer osv., men L^AT_EX kan også bruges til mange andre dokumentformer, for der er rige muligheder for at definere sine egne strukturer og sit eget layout.

Den væsentligste forskel på L^AT_EX og f.eks. Microsoft Office er, at man forbereder sine L^AT_EX-dokumenter i et tekstredigeringsværktøj som f.eks. Emacs og derefter konverterer dem til PDF ved at køre et program. Det er i princippet ikke anderledes end den måde, et HTML-dokument konverteres til et vindue i en browser. Et L^AT_EX-dokument indeholder ud over den tekst, der skal indgå i det færdige PDF-dokument, et antal koder, der specificerer formattering, krydsreferencer, billedindsættelse, formler, tabeller, figurer osv. Det er L^AT_EX-programmets opgave at fortolke disse koder og bruge dem til at formatere dokumentets tekst. Endvidere opdeler L^AT_EX teksten i sider, som er egnede til udskrivning, visning på en projektor, eller lignende, og indsætter selv sidenumre osv.

2.1 Installering af L^AT_EX

L^AT_EX er gratis, open-source, og findes til en lang række platforme, og der findes også web-værktøjer, hvor man kan lave L^AT_EX-dokumenter i sin browser. Vi anbefaler, at man bruger Emacs på Linux, MacOS X eller Windows til at redigere sine L^AT_EX-dokumenter og derefter konverterer dem til PDF med programmet `pdflatex`. Her er en meget kort instruktion til installering af dette program på de tre hovedplatforme.

Linux. De fleste Linux-distributioner tillader installering af L^AT_EX gennem pakkesystemet, på samme måde som tidligere beskrevet for Emacs. Vi anbefaler, at du installerer **TeX Live**, der gør det nemt at hente udvidelser osv. Hvis du bruger Ubuntu Softwarecenter, så vælg pakkerne **texlive-full** og **texlive-lang-all**. Det fylder en del, og det tager en del tid at hente, så sørg for at have en god Internetforbindelse.

MacOs X. Vi anbefaler MacTeX, der indeholder TeX Live og et par MacOS-specifikke udvidelser. Den kan hentes på <http://www.tug.org/mactex/>.

Windows. Følg instruktionen på <http://www.tug.org/texlive/acquire-netinstall.html>.

2.2 Brug af L^AT_EX

For at afprøve installeringen af L^AT_EX, anbefaler vi, at du starter med et meget simpelt dokument. Brug Emacs til at oprette en fil `Hello.tex`, der indeholder følgende tekst:

```
\documentclass{report}

\begin{document}

Hello World

\end{document}
```

Vi kommer tilbage til, hvad de enkelte dele af filen betyder senere.

Når du har gemt filen, så kørs følgende kommando i et kommandolinjevindue: `pdflatex Hello.tex`. Du skulle gerne få noget output i stil med dette på din skærm (detaljerne kan variere fra system til system):

```
This is pdfTeX, Version 3.1415926-2.5-1.40.14 (TeX Live 2013/Debian)
 restricted \write18 enabled.
entering extended mode
(./Hello.tex
LaTeX2e <2011/06/27>
Babel <3.9h> and hyphenation patterns for 78 languages loaded.
(/usr/share/texlive/texmf-dist/tex/latex/base/report.cls
Document Class: report 2007/10/19 v1.4h Standard LaTeX document class
(/usr/share/texlive/texmf-dist/tex/latex/base/size10.clo))
No file Hello.aux.
[1{/var/lib/texmf/fonts/map/pdftex/updmap/pdftex.map}] (./Hello.aux) <
/usr/share/texlive/texmf-dist/fonts/type1/public/amsfonts/cm/cmr10.pfb>
Output written on Hello.pdf (1 page, 11544 bytes).
Transcript written on Hello.log.
```

Hvis du ser i filkataloget, vil du se, at der er oprettet tre nye filer: `Hello.aux`, `Hello.log` og `Hello.pdf`. Sidstnævnte skulle gerne være et et-sides PDF-dokument med teksten “Hello World”. `Hello.aux` indeholder information, som L^AT_EX bruger til krydsreferencer og lignende, så det er ikke interessant at læse indholdet af dette. `Hello.log` indeholder en masse information om kørslen af L^AT_EX, som for det meste også er uinteressant, men som kan bruges til at finde oplysninger om fejl. Lad os tage et eksempel: Vi staver med vilje forkert i den sidste linje:

```
\documentclass{report}

\begin{document}
```

```
Hello World
```

```
\end{dokument}
```

Nu får vi følgende uddata, når vi kører `pdflatex Hello.tex`:

```
This is pdfTeX, Version 3.1415926-2.5-1.40.14 (TeX Live 2013/Debian)
restricted \write18 enabled.
entering extended mode
(./Hello.tex
LaTeX2e <2011/06/27>
Babel <3.9h> and hyphenation patterns for 78 languages loaded.
(/usr/share/texlive/texmf-dist/tex/latex/base/report.cls
Document Class: report 2007/10/19 v1.4h Standard LaTeX document class
(/usr/share/texlive/texmf-dist/tex/latex/base/size10.clo)) (./Hello.aux)
```

```
! LaTeX Error: \begin{document} ended by \end{dokument}.
```

See the LaTeX manual or LaTeX Companion for explanation.

Type H <return> for immediate help.

```
...
```

```
1.6 \end{dokument}
```

```
?
```

Linjen, der starter med **LaTeX Error** forklarer, at der er en fejl, og hvad **LaTeX** tror, fejlen er. Lidt længere nede er der en indikation af linjenummeret (1.6) og en gengivelse af den fejlbehæftede linje. Til sidst står et spørgsmålstegn. Tryk `x` og `Enter` for at komme ud af `pdflatex`, der nu skriver

```
No pages of output.
```

```
Transcript written on Hello.log.
```

Bemærk, at forekomsten af en fejl medfører, at der ikke produceres nogen PDF fil. Hvis der allerede findes en PDF fil, bliver denne dog liggende uændret.

Hvis vi i stedet ændrer sidste linje til

```
\edn{document}
```

får vi følgende fejlmeddelelse (efter samme indledende tekst):

```
! Undefined control sequence.
```

```
1.6 \edn
      {document}
```

```
?
```

Meddelelsen **Undefined control sequence** betyder, at **LaTeX** ikke kender kommandoen `\edn`. Den viser dette ved at opdele den fejlbehæftede linje der, hvor den har fundet fejlen. Igen kan man trykke `x` og `Enter` for at komme ud.

Der er flere mulige fejlmeddelelser, som nogen gange kan være kryptiske. En beskrivelse af de hyppigst forekomne fejlmeddelelser, og deres mest sandsynlige årsag, kan findes på http://en.wikibooks.org/wiki/LaTeX/Errors_and_Warnings. En mere komplet liste kan findes på <http://www.eng.fsu.edu/~dommelen/12h/errors.html>.

2.2.1 Syntaks

Vi kan af ovenstående se, at ikke alle tekstfiler kan konverteres til PDF af `pdflatex`: De skal opfylde nogle regler for tekstens struktur. Disse regler kaldes *syntaks*, et begreb, der også findes for “rigtige” sprog såsom dansk og engelsk. Groft sagt dækker begrebet syntaks de *grammatiske regler og staveregler*, der kendetegner et skrevet sprog, men uden at tage hensyn til *betydningen* af den skrevne tekst.

Et \LaTeX dokument skal starte med kommandoen `\documentclass` efterfulgt af navnet på en dokumenttype indeholdt i krøllede parenteser (kendt som “mængdeparenteser” i matematik). I eksemplet herover har vi brugt dokumenttypen `report`, som bruges til at skrive rapporter. Andre dokumenttyper er `article`, `book` og `letter`, som mere eller mindre siger sig selv, og `beamer`, der bruges til Powerpoint-lignende præsentationer. Vi holder os til `report` i denne korte vejledning.

Derefter kan komme et antal kommandoer, som man kalder “indledningen” (eller *the preamble*), hvorefter dokumentets hovedindhold kommer omsluttet af kommandoerne `\begin{document}` og `\end{document}`. Al tekst efter dette vil blive ignoreret. Vores “Hello World” eksempel er altså stort set et minimalt \LaTeX -dokument.

Da \LaTeX er designet i USA, er standardindstillingerne, at PDF-filen bruger det amerikanske letter-papirformat. Dette format er en smule bredere end A4, men ikke helt så højt. For at få \LaTeX til at producere PDF formatteret til A4-papir, ændrer vi første linje til

```
\documentclass[a4paper]{report}
```

Man kan angive andre papirformater i stedet for A4, blandt andet `a5paper` og `b5paper`. Vi holder os dog til A4 papir, da det passer til de fleste printere. For at kunne bruge de danske bogstaver æ, ø og å og accenter såsom é, for at få automatisk orddeling tilpasset det danske sprog, og et par andre ting, som vi kommer tilbage til senere, tilføjer vi et antal kommandoer til indledningen, som dermed bliver

```
\documentclass[a4paper]{report}
```

```
\usepackage[utf8]{inputenc}
\usepackage{latexsym}
\usepackage[mathletters]{ucs}
\usepackage[danish]{babel}
\usepackage{graphicx}
\usepackage{hyperref}
\usepackage[all]{hypcap}
```

Du behøver ikke at forstå, hvad alle disse kommandoer betyder, men du bør bemærke, at tegnene `\`, `{`, `}`, `[` og `]` bruges i kommandoer. \LaTeX bruger yderligere et antal tegn til kommandoer, så følgende tegn kan ikke uden videre bruges i tekster, uden at \LaTeX måske fortolker dem som dele af kommandoer:

```
\ { } [ ] $ & # % ^ _ ~
```

Hvis man i sin tekst gerne vil bruge disse tegn, kan man i de fleste tilfælde bare sætte et `\` foran, så teksten `\{\$ _ \% \}` producerer tegnfølgen `{$_%}`

i PDF-filen. Der er dog undtagelser: Tegnet `\` produceres med kommandoen `\backslash`, tegnet `~` med kommandoen `\~{}`, tegnet `^` med kommandoen `\^{}{}`, og tegnene `[` og `]` kan uden videre skrives, som de er, så længe de ikke kommer lige efter et kommandonavn.

Hvis man bruger disse tegn til andet end kommandoer, vil man enten få fejlmeddelelser, eller man vil få et andet resultat, end det man venter. Specielt vil tegnet `~` i reglen vises som et blanktegn, og alle tegn mellem et `%` og næste linjeskift ignoreres af \LaTeX . Dette kan man bruge til at skrive noter om ting, man gerne vil skrive ind i dokumentet senere, f.eks.

```
H.~C.~Andersen sagde »At rejse er at leve«.  
% check lige, om citatet er rigtigt.
```

som blot giver outputtet

H. C. Andersen sagde »At rejse er at leve«.

Generelt vil \LaTeX samle gentagne blanktegn til et enkelt og betragte linjeskift på lige fod med blanktegn. Dog indikerer to eller flere linjeskift efter hinanden, at et nyt tekstafsnit begynder. F.eks. giver teksten

```
Det var en mørk og  
stormfuld  
nat.
```

```
Men intet  
interessant  
skete.
```

outputtet

Det var en mørk og stormfuld nat.
Men intet interessant skete.

Hvis man ønsker flere blanktegn efter hinanden i en tekst, kan man bruge tegnet `~` det nødvendige antal gange. Man kan tvinge et linjeskift med kommandoen `\newline`.

Fordi linjeskift (enkeltvis) har samme betydning som blanktegn, anbefaler vi, at man i Emacs bruger auto-fill-mode, når man skriver \LaTeX dokumenter.

2.3 Et struktureret dokument

Som nævnt, fokuserer vi her på rapporter, indikeret af dokumentklassen `report`. Det er denne dokumentklasse, der er brugt til at lave det dokument, du netop er i gang med at læse.

En rapport har en forside med en titel, en forfatter og en dato. Forsiden laves ved at angive de relevante informationer med kommandoer, og derefter lave forsiden med kommandoen `\maketitle`. Titelsiden på indeværende dokument er lavet med kommandoerne

```
\title{En superkort introduktion til Emacs og \LaTeX}  
\author{Torben Mogensen}  
\date{\today}  
\maketitle
```

der alle står lige efter `\begin{document}`. Kommandoerne `\title`, `\author` og `\date` siger sig selv. Kommandoen `\LaTeX` genererer \LaTeX -logoet, og `\today` indsætter dags dato i dokumentet. Det er en god måde at sikre sig, at datoen på forsiden faktisk svarer til den seneste udgave af dokumentet.

En rapport består af kapitler, der er opdelt i nummererede afsnit og underafsnit. \LaTeX finder selv ud af nummereringen, man skal blot angive titlerne på kapitler og afsnit. I rapporter starter kapitler på nye sider, så \LaTeX -dokumentet vist i figur 2.1 vil generere to korte kapitler startende på hver sin side. Prøv selv at kopiere teksten ind i Emacs, gem den under navnet `simple.tex`, og kør kommandoen `pdflatex simple.tex`.

Bemærk, at de første tekstafsnit i hvert kapitel eller afsnit ikke er indrykket, mens de efterfølgende er. Det ses i starten af kapitel 2. Hvis man ikke ønsker, at et tekstafsnit skal indrykkes, kan man indsætte kommandoen `\noindent` på linjen lige inden tekstafsnittet. Det bruger man f.eks. i tekstafsnit, der står lige efter diagrammer eller formler, der vises på linjer for sig med blanke linjer imellem. Vi har i denne rapport blandt andet brugt det efter de eksempler på input og output til \LaTeX , der står i `skrivemaskineskrift`.

Til kortere dokumenter kan man bruge dokumentklassen `article`. Her kan man ikke bruge kapitler (kommandoen `\chapter`) er udefineret, så man bruger `\section` som hovedstruktur. Der laves ikke en separat titelside, titel osv. placeres blot øverst på første side.

2.4 Fed tekst, kursiv, m.m.

\LaTeX finder selv ud af at skrive overskrifter på kapitler og afsnit med fed og stor tekst, men man kan også selv fremhæve tekst ved at gøre den kursiv eller fed. Den anbefalede måde at fremhæve noget som kursiv er med kommandoen `\emph`, der er kort for *emphasize*. Det sidste ord i den foregående sætning er f.eks. lavet med kommandoen `\emph{emphasize}`. Fed tekst laves med kommandoen `\textbf` (hvor `bf` står for **boldface**). F.eks. er sidste ord i parentes lavet med kommandoen `\textbf{boldface}`. Skrivemaskinetekst laves med kommandoen `\texttt` (hvor `tt` står for **teletype**, som er betegnelsen for en skrivemaskine, der styres af en computer). Du kan nok gætte, hvordan denne kommando bruges.

Når man vil vise programtekster, er det irriterende, at \LaTeX ignorerer linjeskift og gentagne blanktegn. Derfor bruger man `verbatim` omgivelserne. Omgivelser er en særlig slags kommandoer, der typisk bruges til ting, der står på linjer for sig selv i stedet for midt i en tekst. I stedet for at skrive en enkelt kommando med et argument i krølleparenteser, bruger man kommandoen `\begin` til at starte omgivelsen og `\end` til at afslutte den. Vi har allerede set `\begin{document}` og `\end{document}`, der er en omgivelse for hele dokumentets indhold. Til programtekst kan vi skrive for eksempel

```
\begin{verbatim}
let rec factorial n =
  if n = 0
  then 1
  else n * factorial (n - 1)
\end{verbatim}
```

```

\documentclass{report}

\usepackage[utf8]{inputenc}
\usepackage{latexsym}
\usepackage[mathletters]{ucs}
\usepackage[danish]{babel}
\usepackage{graphicx}
\usepackage{hyperref}
\usepackage[all]{hypcap}

\begin{document}

\title{En kort rapport}
\author{Torben Mogenssen}
\date{\today}
\maketitle

\chapter{Introduktion}

Dette er et eksempel på en simpel rapport.

\section{Formål}

Formålet er at vise, hvordan en simpel rapport struktureres i \LaTeX.

\section{Målgruppe}

Dokumentet retter sig mod studerende på kurset PoP.

\subsection{Hvad er PoP?}

PoP er en forkortelse for "Programmering og problemløsning".

\chapter{Konklusion}

Det er ikke svært, at få rapporter til at se professionelle ud, når man bruger \LaTeX.

Ting lavet i Microsoft Word ser amatøragtigt ud i sammenligning.

\section{Videre arbejde}

Vi har kun dækket en brøkdel af, hvad man kan i \LaTeX, så vi fortsætter straks med flere detaljer.

\end{document}

```

Figur 2.1: Eksempel på simpel rapport i L^AT_EX

Som vises som

```
let rec factorial n =
  if n = 0
  then 1
  else n * factorial (n - 1)
```

Alle kommandoer mellem `\begin{verbatim}` og `\end{verbatim}` ignoreres og vises blot som tekst. Af denne grund er `verbatim` omgivelserne brugt til at vise input og output fra L^AT_EX i dette dokument.

Der findes pakker til L^AT_EX, der kan lave mere avanceret formattering af programtekst, men dem gemmer vi til senere.

2.5 Krydsreferencer og figurer

En af de stærke sider ved L^AT_EX er håndteringen af krydsreferencer.

Med kommandoen `\tableofcontents` kan man generere en indholdsfortegnelse. L^AT_EX finder selv ud af at udfylde indholdsfortegnelsen med de kapitler og afsnit, man har brugt i rapporten. Ved skærm-læsning, kan man følge link fra indholdsfortegnelsen til de angivne kapitler og afsnit.

Hvis man i sin tekst vil lave en krydsreference til et andet kapitel eller afsnit, bruger man kommandoerne `\label` og `\ref`. `\label` placeres ved den `\chapter`, `\section` eller lignende kommando, der definerer det sted, man vil krydsreferere til, og gives et navn som argument. Jeg har f.eks. defineret afsnit 1.3 med kommandoerne

```
\section{Tastaturgenveje}\label{genveje}
```

Dette gør, at jeg ved at skrive `afsnit~\ref{genveje}` får krydsreferencen “afsnit 1.3”. Hvis den genererede PDF fil læses på en skærm i stedet for papir, vil krydsreferencen endvidere være et link, man kan følge med et museklik. Hvis man bruger `\ref` med et navn, der ikke er defineret med en `\label`-kommando, skriver L^AT_EX ?? i stedet for krydsreferencen, og `pdflatex` skriver

LaTeX Warning: There were undefined references.

Dette kan også ske, hvis man refererer til en label længere fremme i teksten, men det løses ved at køre `pdflatex` en gang til.

Krydsreferencer bruges også til at henvise til figurer, f.eks. figur 2.1. En figur defineres med omgivelsen `figure` og gives en titel med kommandoen `\caption`. En figur kan f.eks. defineres med kommandoerne

```
\begin{figure}\label{eksempelfigur}
```

```
\begin{center}
```

```
Dette er indholdet af figuren.
```

```
\end{center}
```

```
\caption{Eksempel på figur}
```

```
\end{figure}
```

Dette er indholdet af figuren.

Figur 2.2: Eksempel på figur

som genererer figur 2.2. Figurer nummereres og placeres automatisk. Normalt vil \LaTeX placere en figur øverst eller nederst på en side eller på en side for sig i stedet for midt på en side. Den vil aldrig komme på en side før det sted, hvor kommandoen er placeret, men det kan godt være flere sider senere.

Andre former for krydsreferencer er links til websider og fodnoter. Et link til en webside skrives med kommandoen `\url`, f.eks. `\url{http://www.diku.dk}`, der genererer følgende URL: `http://www.diku.dk`. Når dokumentet læses på en skærm, kan man følge linket med et museklik.

En fodnote skrives med kommandoen `\footnote`. Fodnoten nederst på denne side¹ er lavet med kommandoen `\footnote{Ja, denne fodnote}` lige efter ordet “side”.

En mere avanceret form for krydsreference er en litterær henvisning. \LaTeX har et værktøj kaldet \BIBTeX , der gør dette nemt. Vi henviser til den supplerende litteratur i afsnit 2.10 for detaljer om, hvordan man bruger \BIBTeX .

2.6 Formler

\LaTeX er særlig god til at skrive matematiske formler. Vi har ikke plads her til at dække alle former for formler, så vi holder os til det simple. En formel kan skrives enten inde i et tekstafsnit eller på en linje for sig, hvor den bliver centreret og omgivet af blanke linjer. Se f.eks. forskellen på $ax^2 + bx + c = 0$ og

$$ax^2 + bx + c = 0$$

Formler inde i tekstafsnit omgives af dollartegn, så den viste formel skrives som `$ax^2+bx+c=0$`. For at få formlen på en linje for sig, omgives den af `\[` og `\]`, altså `\[ax^2+bx+c=0\]`.

Som det kan ses, laves hævet tekst i formler ved at sætte tegnet `^` foran. Dette vil kun løfte et enkelt tegn, men man kan sætte krølleklammer rundt om flere tegn for at få dem alle løftet. For eksempel vil teksten `e^{-x}` give formlen e^{-x} , mens teksten `e^{-x}` giver formlen e^{-x} . Sænket tekst laves tilsvarende med `_`, så `x_0` giver formlen x_0 . De kan kombineres, så `x_0^n` giver x_0^n .

Generelt bliver blanktegn ignoreret i formler, så `$a bc$` vises som abc . Man kan dog sætte et `~` ind, hvis man vil have et blanktegn. Som det ses af eksemplerne, vises bogstaver i kursiv i formler, men matematiske funktioner som `log` og `sin` skrives normalt med normal tekst i formler. \LaTeX kender de fleste matematiske funktioner, og man kan få dem til at se rigtige ud ved at sætte et backslash foran. Sammenlign `$sin(x)$`, der giver $\sin(x)$, med `$\sin(x)$`, der giver $\sin(x)$. Græske bogstaver skrives også med et backslash foran, så `$\alpha\beta\gamma$` giver $\alpha\beta\gamma$. Bemærk, at vi fik et stort gamma, da vi skrev `Gamma` med stort begyndelsesbogstav.

¹Ja, denne fodnote

L^AT_EX kan også lave mere avancerede formler med integraler, brøker og meget mere, f.eks.

$$\int_{x=0}^{\infty} \frac{\log(x)}{x^2} dx$$

men vi henviser til supplerende litteratur i afsnit 2.10 for de mere avancerede dele.

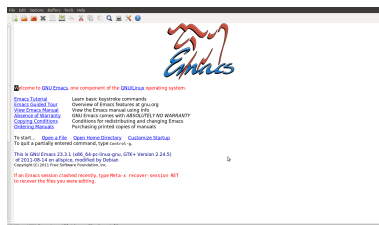
2.7 Billeder

Man kan inkludere billeder i sin tekst med kommandoen `\includegraphics`. For eksempel er billedet af Emacs-skærmen i Kapitel 1 lavet med kommandoen `\includegraphics[width=\textwidth]{emacs-welcome.png}`. hvor `emacs-welcome.png` er en fil, der indeholder billedet i billedformatet PNG. Breddeangivelsen skalerer billedet til bredden af teksten, idet `\textwidth` angiver denne bredde. Man kan også angive bredde i f.eks. centimeter og millimeter, så kommandoen `\includegraphics[width=5cm]{emacs-welcome.png}` vil skalere billedet til en bredde på 5 centimeter. Udover PNG kan også indlæse JPG og PDF.

Man kan centrere billeder (og andet) med `center` omgivelserne, altså som f.eks.

```
\begin{center}
\includegraphics[width=5cm]{emacs-welcome.png}
\end{center}
```

som vil give dette resultat:

2.8 L^AT_EX og Emacs

Emacs har en L^AT_EX-mode, der blandt andet viser kommandonavne i farver og viser kursiv og fed tekst som sådan. Hvis man har L^AT_EX-mode installeret i sin Emacs, skifter Emacs automatisk til denne mode, når man redigerer i en fil med filendelsen `.tex`.

L^AT_EX-mode tilføjer et par L^AT_EX-specifikke kommandoer til Emacs: `C-c C-e` tilføjer en `\end{}`-kommando svarende til den nærmeste uparrede `\begin{}`-kommando, og `C-c C-o` tilføjer et par af `\begin{}` og `\end{}`-kommandoer, hvor man kan vælge navnet ved at skrive det i minibufferen.

I denne mode har Emacs også en TeX-menu, der blandt andet kan køre kommandoen `latex` på den fil, man redigerer i, og vise resultatet i et andet

vindue. Denne kommando producerer dog ikke PDF, men et andet format, der hedder DVI, så selv om det er fint at bruge denne menufunktion til at finde fejl i sit dokument, så bør man bruge kommandoen `pdflatex` til sidst for at få output i PDF. Endvidere kan `latex`-kommandoen ikke håndtere billeder i de samme formater som `pdflatex`.

2.9 Opmærksomhedspunkter

Der er et par småting, men skal være opmærksom på, når man bruger \LaTeX :

- Blanktegn lige efter en kommando, der ikke har parametre i krølleklammer, ignoreres. For eksempel vil teksten `\LaTeX styrer!` give resultatet \LaTeX styrer!. For at få et blanktegn ind alligevel give kommandoen en tom parameter, altså `\LaTeX{} styrer!`, som giver resultatet \LaTeX styrer!. Det er ikke nødvendigt, hvis kommandoen følges af andet end blanktegn eller linjeskift, som f.eks. punktum eller komma. Alternativt kan man skrive `\LaTeX\ styrer!`, altså sætte et backslash før blanktegnet, så det ikke bliver undertrykt.
- Som det ses herover, kan \LaTeX nogen gange lade tekst strække sig ud over højre kant af tekst med lige højremargen. Hvis dette sker, vil `pdflatex` give beskeden `Overfull \hbox`, men ikke standse. Denne besked er en *advarsel* og ikke en *fejlmeddelelse*, da den netop ikke hindrer produktion af output. Efter beskeden `Overfull \hbox`, angives hvor meget, teksten strækker sig ud, i dette tilfælde (`24.74678pt too wide`) samt en angivelse af, hvor i teksten, dette forekommer. Forkortelsen `pt` står for “punkt”; som er en typografisk måleenhed, der er ca. 0.35mm, så 24.74678pt er ca. 8.66mm. I det viste tilfælde hjælper det at sætte `{}` efter `\LaTeX`, men i andre tilfælde kan man sætte kommandoen `\newline` før det ord, der er for langt. \LaTeX forsøger selv at dele ord efter regler for dansk orddeling, men hvis den er i tvivl, lader den være. Hvis man får et langt ord, der stikker ud til højre, kan man hjælpe \LaTeX med orddelingen ved at sætte et `\-` det sted, man gerne vil have delt ordet. \LaTeX vil kun indsætte en bindestreg, der hvor ordet deles (hvis det deles), så man kan sagtens indsætte flere for at give \LaTeX nogle valgmuligheder, f.eks. `ord\de\ling`. Lad dog være med at bekymre dig om lige højrekant indtil du er færdig med at skrive rapporten: Det kan sagtens være, at du skriver om i teksten, så det ikke længere er et problem, og så er det spildt arbejde at bruge tid på orddeling eller tvungne linjeskift.
- \LaTeX skifter aldrig linje mellem ord, der er adskilt kun af `~`. Derfor kan man bruge dette tegn til at forhindre linjeskift mellem to ord. Det kan f.eks. bruges til at forhindre et linjeskift mellem “kapitel” og “2” i “kapitel 2”.
- \LaTeX laver lidt større mellemrum efter et komma, de afslutter en sætning, end efter f.eks. et komma. Den måde, \LaTeX ser, om et komma afslutter en sætning, er lidt primitiv: Hvis kommaet står lige efter et stort bogstav, tror \LaTeX , at der er tale om et forkortet navn, f.eks. H. C. Andersen, men hvis det kommer efter et lille bogstav, tror \LaTeX , at det er slutningen af en sætning. For det meste fungerer dette fint, men efter forkortelser

som f.eks. “f.eks.” er det forkert. Man kan undgå det lange mellemrum efter en forkortelse ved at skrive en backslash lige efter punktummet, som f.eks. `f.eks.\ H. C. Andersen`. Modsat kan man sætte `\@` mellem et stort bogstav og et punktum, hvis man gerne vil have, at der kommer ekstra plads efter punktummet. Det bruges f.eks., hvis man afslutter en sætning med en forkortelse, der består af store bogstaver, som f.eks. DVD.

2.10 Supplerende litteratur

Der findes mange vejledninger til \LaTeX på forskellige niveauer. En almindelig brugt vejledning er “The Not So Short Introduction to $\text{\LaTeX}2\epsilon$ ”, som findes på <https://tobi.oetiker.ch/lshort/lshort.pdf>. Den kan virke lidt uoverkommelig ved første øjekast, men den er god som oplagsværk.

Lidt mere tilgængelig er den \LaTeX tutorial, der ligger på <http://www.latex-tutorial.com/tutorials/>.

2.11 Fortvivl ikke!

\LaTeX kan i starten virke uoverskueligt, men man vænner sig hurtigt til at bruge det, og efter nogen tid, vil man sætte pris på dets muligheder. Ældre studerende kan i reglen hjælpe dig, hvis du har spørgsmål om \LaTeX , og hvis alt andet fejler er Google din ven.

Hvis man læser lærebøger og videnskabelige artikler indenfor datalogi og matematik, er de næsten altid lavet med \LaTeX .